

SZABADKAI NYILATKOZAT

AZ ÖRÖKSÉG VÉDELMEÉRŐL A
TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSEK SORÁN

SZABADKA, 2011. MÁJUS 28.

További információ az alábbi címekről szerezhető be:

Deák Ildikó

ildeak@gmail.com

Viktorija Aladžić

aviktorija@hotmail.com

ELŐSZÓ

Figyelemmel arra a meghatározó szerepre, amelyet a történeti városok Európa sajátos európai arculatának kialakításában betöltenek;

Tekintettel arra, hogy a történeti városok az Európai Unió Duna Stratégiája megvalósításának fontos eszközét képezhetik;

Felismerve, hogy a közös örökség közös gondolkodást és cselekvést tesz szükségessé;

Felismerve, hogy a történeti városok egyre komolyabb kihívásokkal szembesülnek, és hogy a nem kellő gondossággal végzett településfejlesztések komoly veszélyt jelentenek a települések hagyományos városszövetére, illetve azok hagyományos arculatát és identitását meghatározó építészeti értékekre;

Elismerve az épített örökség jelentőségét és szerepét az európai városok kialakulásának folyamatában;

Figyelemmel Kelet- és Dél-Európa számos településének elhanyagolt, de gazdag és sok lehetőséget magában rejtő örökségére;

Tiszteletben tartva az épített örökség védelmét érintő európai és más nemzetközi dokumentumokat, illetve a fenntartható fejlődés szükségességét;

Mi, a 2011. május 27-28-án Szabadkán „Településfejlesztés és örökségvédelem” címmel megtartott szeminárium résztvevői az alábbi nyilatkozatot fogadjuk el:

SZABADKAI NYILATKOZAT

1. Meglátásunk szerint a településfejlesztések során az épített örökség megőrzését az alábbi negatív jelenségek befolyásolják:
 - a. Európa gazdag és sokszínű épített örökségének a hasznosítása eltérő módon és eltérő eredménnyel történik a fejlett, a fejlődő és a fejletlen országokban. Az épített örökség területén tapasztalható sikeres felújítások, rehabilitáció, és méltó hasznosítás ellenére a tőke agresszivitása gyakran a települések szerkezetének, azt követően pedig az életminőségnek a torzulásához vezet. Ez a jelenség elsősorban az átmeneti országokban tapasztalható, ahol a városvezetés gyengesége és a friss tőkeinjekcióra való örökös éhsége különösen fogékonyá teszi a településeket a külföldi tőke által hozott egyetemes modellek fogadására.
 - b. Ennek eredményeként:
 - i. Európa legszebb városainak történeti szövetébe oda nem illő építészeti szerkezetek jelennek meg,
 - ii. veszélybe kerül Közép-Európa számos kis- és közepes méretű városának értékes történeti szövege,

- iii. azokon a településeken, amelyek nem rendelkeznek a felújításokra és újrahasznosításra fordítható anyagi eszközökkel, vagy megfelelő ismeretekkel még a legértékesebb építészeti emlékek és a műemlékek is elhanyagolttá válnak,
 - iv. jelentős számú értékes építészeti emlék marad ismeretlen, pusztul el, kerül elhanyagolt állapotba, használaton vagy figyelmen kívül.
- c. A védett városmagokat érintő fejlesztések szorosan összefüggnek a társadalmi és gazdasági viszonyokkal. Az új ambiciózus befektetések komoly veszélyt jelentenek számos régi, gyakran kiemelkedő értéket képviselő épületre, s ezáltal több az alábbiakban felsorolt problémához vezetnek: Így
- i. veszélybe kerülnek az elszegényedett tulajdonosok birtokában lévő és az általuk lakott földszintes épületek,
 - ii. az épületek felújítása nem a megfelelő módon történik, vagy egyáltalán nem gondoskodnak a karbantartásukról,
 - iii. a legkisebb befektetés révén a legnagyobb hasznot remélő befektetők a környezetükbe nem illeszkedő épületeket emelnek.

A fentiekre való tekintettel az alábbi nyilatkozatot tesszük:

1. Körültekintően kell eljárni a településfejlesztések keretében végzett épített örökség megóvása során annak érdekében, hogy az érintett felek mikro-, makro-, és mega érdekei egyenlő súllyal érvényesüljenek.
2. Egyben javasoljuk az alábbi elvek és ajánlások betartását:
 - a. Az épített örökségről oly módon kell gondoskodni, mint amely alapvető fontosságú a települési vonzerő növelésében és a településfejlesztés előmozdításában meghatározó szerepet játszó városi identitás kialakítása és megerősítése szempontjából.
 - b. Törekedni kell az épített és a természeti örökség, illetve a város gazdasági helyzete közti összhang megteremtésére minden olyan esetben, amikor e három elem egysége elősegítheti a település fenntartható fejlesztését.
 - c. Az épített örökség megőrzésének a múlt romantikus bűvöletén alapuló irányzatát felváltó új szemlélet az örökség funkcionális térként való megújításának és a helyi közösségek javára történő hasznosításának elvét követi, és így valójában előmozdítja a helyi, regionális, nemzeti és a tágabb értelemben vett azonosságtudat kialakítását.
 - d. Az épített örökség egyike a minőségi városi lét legfontosabb összetevőinek, amennyiben a fenntartható településfejlesztés forrásához méltó módon gondoskodunk róla. Ezért a városmagok mégoly körültekintéssel végzett rehabilitációja is, csak akkor vezet eredményre, ha

az építészeti értékek megőrzése az érintett felek: tervezők, hivatalnokok, a társadalom, intézmények és a helyiek aktív együttműködésével történik.

- e. A régi városszövet alakítása, újjáépítése, új funkcióval való ellátása vagy újrahasznosítása óhatatlanul kihatással van a város jövőjének alakulására. A városszerkezetek rehabilitációján keresztül fenntartható módon alapozhatjuk meg jövőnket. Az érdekek eltérő jellegéből adódóan gondoskodni kell a köz- és magánszféra (PPP), illetve a közszféra különböző szereplői közti együttműködések (PuP) egyensúlyának a megteremtéséről, mindenekelőtt a régi városrészekben.
- f. Városaink épített örökségéről való gondoskodás során ugyanolyan körültekintéssel kell eljárni, mint a környezet védelme során, hiszen ezek az emlékek őrzik tovább szellemiségünket, öntudatunkat, méltóságtudatunkat, személyes és közös identitásunkat, és így hozzájárulhatnak településeink versenyképességének a növeléséhez.
- g. Az épített örökség védelme nemcsak az egyes emlékeknek, hanem a településközpontokban található legfontosabb épületeket övező területeknek, illetve a települések tágabb környezetének a védelmét is jelenti, beleértve a természeti környezet részletes szabályozását és védelmét is.
- h. Az épített örökségről, mint köztulajdonról és közjóról szükséges gondoskodni, amely során, bár gondosan szabályozott keretek közt, de az egyéni elképzelésekre és érdekekre is tekintettel kell lenni, annak érdekében, hogy ne sérüljön a közösségi tér helyiek által érzékelt szerepe és jelentősége.
- i. Egy település legkiemelkedőbb épített örökségi elemeinek prioritást kell élvezniük a helyi és a magasabb szintű szabályozásokban. A felújításukhoz és megújításukhoz szükséges lelkesedés és erőforrások mozgósítása érdekében célirányos akciókat kell indítani a helyiek bevonásával.

A fenti célok elérése érdekében úgy ítéljük meg, hogy:

1. Olyan megbízható és szakmai megfontolásokon alapuló stratégiákat szükséges kidolgozni és végrehajtani, amelyek országos, regionális és helyi szinten rendelkeznek a településfejlesztésben érintett épített örökség védelméről is. Ezeknek összhangban kell lenniük a kapcsolódó szakterületeket érintő más stratégiákkal és európai normákkal.
2. Az épített örökség védelméért és fenntartható használatáért felelős helyi és területi szervek kötelesek a stratégiában foglaltak szellemében eljárni és hozzájárulni azok végrehajtásához.
3. Folyamatosan egyeztetni szükséges vertikálisan az ágazat különböző szintjeivel, illetve horizontálisan a kapcsolódó, a természetvédelemért,

gazdaságért, oktatásért, turisztikáért és infrastruktúráért felelős szakterületekkel.

4. Az alulról felfelé történő kezdeményezés elvének érvényesítése érdekében, figyelemmel kell lenni a helyi lakosok igényeire és elvárásaira, valamint a civil társadalom e területre irányuló jelenlegi kezdeményezéseire és szervezeteire.
5. A települést vezető és irányító szervek kötelesek bevonni az érintett feleket a védett területeket érintő településfejlesztési koncepció kialakításának és elfogadásának folyamatába, és gondoskodniuk kell a szabályoknak és a folyamatoknak az átláthatóságáról.
6. A regionális és a határokon átívelő vagy a régiók közti együttműködések és közös identitás kialakítása során eredményesen vehetők igénybe az egyes települések között az épített örökség védelmét érintő közös problémák, érdekek és egyéb kérdések érdekében már kialakult kapcsolatok és hálózatok.
7. A civil társadalom oktatása és a figyelemfelkeltés kulcsfontosságú feladatok, amelyekben meghatározó szerep hárul az egyetemekre, valamint a településfejlesztés és tervezés, illetve az örökségvédelem területén tevékenykedő intézményekre és szakemberekre.
8. A történeti épületek hiteles módon történő felújításához szükséges képzett munkaerő biztosítása érdekében elengedhetetlen a speciális ismeretekkel rendelkező mesteremberek képzése, ezért e területnek különös figyelmet kell szentelni.
9. Haladéktalanul el kell végezni a történeti városok épített örökségének az értékalapú revízióját, amely során figyelemmel kell lenni az építészettörténeti kutatások legújabb eredményeire és az épített örökség védelmére vonatkozó nemzetközi jogi eszközökre.
10. Egy történeti város épített örökségének és hagyományos arculatának hiteles módon történő megőrzése döntő fontosságú a települési identitás fenntarthatóságának biztosítása szempontjából.

A fentiekben foglaltakra való tekintettel mi, a jelen dokumentum aláírói, Szabadka kiemelkedő jelentőséget képviselő hagyományos történeti városszövetének és arculatának a védelme érdekében az alábbiakban megfogalmazott konkrét intézkedések megtételére teszünk javaslatot:

1. Történjenek intézkedések a város történeti szövetének, épületeinek és telekbeosztásának, s ezáltal hagyományos mezővárosias jellegének, valamint identitásának a megőrzésére.
2. Biztosítani kell a város értékes földszintes épületállományának, infrastruktúrájának és természeti környezetének a védelmét is.

Ennek érdekében:

- a. a város történeti jellegét meghatározó építészeti emlékek felkutatása és számba vétele érdekében el kell végezni a XIX. században és a XX. század első évtizedeiben kiépült városrészek teljes értékfelmérését,
 - b. az így összeállított értékleltár alapján felül kell vizsgálni a jelenlegi városrendezési tervet annak érdekében, hogy biztosítani lehessen a város hagyományos arculata szempontjából értékesnek nyilvánított elemek védelmét,
 - c. az értékleltár elkészültéig a jelenlegi városrendezési terv csakis a 4. pontban foglaltak szerint létrehozott civil testülettel történt egyeztetést követően hajtható végre,
 - d. az értékesnek nyilvánított történeti elemek rekonstrukciója, átépítése vagy lebontása semmilyen körülmények között sem engedélyezhető,
 - e. nagy körültekintéssel kell eljárni a védetté nyilvánított területeken az új építészeti elemek beépítése során, annak érdekében, hogy ne sérüljön a terület történeti jellege.
3. Különös fontosságot kell tulajdonítani Szabadka kulturális öröksége iránti figyelemfelkeltésnek a helyi lakosok és különösen a fiatalok körében, ezért az iskolai képzésben használható, az örökség védelmét érintő oktató csomagokat kell összeállítani.
 4. Szabadka örökségének megőrzése érdekében tevékenykedő civil szervezetek bevonásával létre kell hozni egy civil testületet (CSO), amely az elkövetkezőkben a hatóságok partnereként fog szolgálni a Szabadka örökségét érintő kérdésekben, illetve figyelemmel kíséri a jelen dokumentumban megfogalmazott ajánlások végrehajtását, és arról időszakos jelentéseket állít össze.
 5. A Nyilatkozat szövegét el kell juttatni, az összes érintett helyi és országos szervezethez, és lehetővé kell tenni, hogy minden érdeklődő hozzáférhessen ahhoz, illetve aláírhasa azt.
 6. A Nyilatkozat aláírói vállalják, hogy egy olyan testületet alkotnak, amely tanácsokkal látja el a fenti civil testületet a Szabadka épített örökségének megőrzését érintő kérdésekben, illetve gondoskodik arról, hogy a jelen Nyilatkozat szövege és az időszakos jelentések eljussanak az épített örökség védelmének nemzetközi szervezeteihez, és hogy széles nemzetközi nyilvánosságot kapjanak.